BEYKOZ KİTAPLIĞI

BEYKOZ SEMPOZYUMU

6-7-8 ARALIK 2019

BEYKOZ 2019 SEMPOZYUMU

TEBLİĞLER KİTABI

Beykoz Belediyesi

BEYKOZ KİTAPLIĞI

Beykoz Kitaplığı: 3
Sempozyum: 2

Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı

Yayın Koordinasyon
Bünyamin Korkmaz
Basri Akdemir

Yayın Yönetmeni
İsmail Coşkun

Yayın Hazırlık
Muzaffer Topçu
Hasan Otman

Editör
Şefik Memiş

Düzelti
A. Beyza Kıvanç

Tasarım
Murat Arslan

Yapım
monad
[0216] 557 82 87

ISBN 978-605-83251-9-7

Baskı - Cilt
Seçil Ofset
Sertifika No: 44903
[0212] 629 06 15

1. Baskı, Mayıs 2020

Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları: 35

BeykozBelediyesi

Sempozyum Başkanı
Murat Aydın / Beykoz Belediye Başkanı

Tertip Heyeti Başkanı
Prof. Dr. İsmail Coşkun / İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı

Bilim Kurulu Üyeleri
Prof. Dr. Süha Göney / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Korkut Tuna / İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Sadettin Ökten / Emekli Öğretim Üyesi, Yazar
Prof. Dr. Murat Gül / İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Gülden Erkut / İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Önder Küçükerman / Haliç Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Akkanat / Türk-Alman Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahmut Ak / İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Erol Özvar / Marmara Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Handan İnci / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mehmet Durman / Beykoz Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Sabahattin Aydın / Medipol Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. İsmail Yüksek / Antalya Bilim Üniversitesi Rektörü
Dr. Fahri Solak / Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Nail Yılmaz / Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Öztürk / İstanbul Üniversitesi
Ahmet Nezih Galitekin / Araştırmacı
Fuat Selim Ramazanoğlu / Mimar
Saadet Özen / Araştırmacı
Cengiz Özdemir / Araştırmacı
Dr. Engin Çağman / Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Tertip Heyeti
Prof. Dr. İsmail Coşkun / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi Deniz Özbay / Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel Bulut / İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Şentürk / İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Arif Kolay / Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Şefik Memiş / İstanbul Ticaret Üniversitesi

Sempozyum Sekreteri
Dr. Şefik Memiş / İstanbul Ticaret Üniversitesi

Sergi Heyeti
Prof. Dr. Rahmi Deniz Özbay / Sergi Küratörü
Dr. Engin Çağman / Arşiv Belgelerinde Beykoz
Dr. Şefik Memiş / Kartpostallarda Beykoz
Gökhan Aydın / Beykoz Karakulak Fiskal Pulları

İÇİNDEKİLER

Bir Şehir Olarak Beykoz

SÜHA GÖNEY
15 Beykoz ve Çevresiyle İlgili Bazı Tespitler

ÖNDER KÜÇÜKERMAN
39 Sanayi Devriminin Boğaziçi'ndeki Temsilcileri:
Beykoz Dericileri / Beykoz Camcıları

UĞUR TANYELİ
47 Beykoz: Bazı Historiyografik Belirsizlikler ve Araştırma İmkânları

ŞEFİK MEMİŞ
55 İstanbul'un İlk Beş Belediyesinden Biri: 13. Daire-i Belediye

BEKİR CANTEMİR
69 İmkânsız İmar: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
Beykoz'da Mülkiyet, İmar ve Hukuk Çelişkisi

EMRE GÜLDOĞAN
85 Tarih Öncesi Dönemde Beykoz: İstanbul İli Yüzey Araştırması
(İstYA) 2018-2019 Yılı Sonuçları

MUSTAFA H. SAYAR
105 Eskiçağ Deniz Ulaşımında İstanbul Boğazı'nın Anadolu Yakası ve
Karadeniz'e Çıkışında Yer Alan Uygun Rüzgar Kutsal Alanı =
Hieron, Yoros Kalesi ve Anadolu Kavağı

Şakir TURAN
113 Osmanlı Öncesi Beykoz Tarihine İlişkin Bazı Değerlendirmeler

Osmanlı Devri Yerleşim Tarihi

ŞÜKRİYE PINAR ÖZYALVAÇ
123 1840 Yılı Temettuât Defterlerine Göre Beykoz Kasabası'nın Fiziksel,
Sosyal ve Demografik Yapısı

Hacı Murat ARABACI
141 Osmanlı Döneminde 19. ve 20. Asırlarda Beykoz Bölgesine
İskân Olunan Muhacirler

BAYRAM NAZIR
153 Bir Yerleşim Yeri ve Osmanlı Misafirperverliği Örneği Polonezköy

HACER TOPAKTAŞ ÜSTÜNER
165 Osmanlı İstanbul'unda Bir Leh Köyü: Polonezköy (Adampol)

ARİF KOLAY
191 Beykoz'un Çiftlikleri ve Çiftlikât-ı Hümâyûn

ENGİN ÇAĞMAN
213 Osmanlı Döneminde İstanbul'a Gıda ve Mahrukat Temininde Beykoz'un Önemi

Beykoz'da Manevi Merkezler ve Edebiyat

OLGAY SÖYLER
223 İbranî Mitolojisinden Semavi Dinlere Beykoz'da Hz. Yûşa

FAHRİ MADEN
229 Beykoz'da Bir Horasan Ereni: Akbaba Sultan

NECDET YILMAZ
245 Osmanlı Beykoz'unun Kimliğini Oluşturan Örgütlenmelerden Tekkeler

ŞERİFE AKPINAR
263 Divan Şairinin 'Beykoz' Seyri

ÂLİM KAHRAMAN
285 Muallim Naci'nin Beykoz'la İlişkisi

Beykoz'un Suları, Koruları ve Mesire Alanları

ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK
299 Osmanlı'dan Günümüze Beykoz'un Mesire Yerleri

DAVUT HUT
307 Beykoz'un Meşhur Kaynak Suları: 19 ve 20. Yüzyıllarda Karakulak Çubuklu, Göztepe ve Sırmakeş Suları Üzerine Bir Değerlendirme

ENGİN KIRLI
321 Tarihsel Bağlamda Beykoz'daki Orman ve Korular

EMİNE DİNGEÇ
333 Osmanlı Devleti'nin Cennet Bağları: Beykoz'un Hasbahçeleri

Beykoz'da Sanayileşme

Zeki TEKİN
351 Osmanlı Sanayisinin İtici Gücü: Dikimhane-i Amire/ Beykoz Kundura Fabrikası

FATİH DAMLIBAĞ
373 Osmanlı Kâğıt Sanayisinin Son Yatırımı

LEVENT DÜZCÜ
405 Osmanlı Çağında Buharlı Gemiciliğin Beykoz'da Yol Açtığı Değişim

Beykoz ve Sosyolojik Yapı

YÜCEL BULUT
423 Beykoz'un Toplumsal Yapısı, Potansiyelleri ve Sorunları: Sosyolojik Bir Bakış

MURAT ŞENTÜRK
429 Beykoz'da Kır – Kent Etkileşimi

AYLİN YAMAN KOCADAĞLI
441 Beykoz'un Nüfus Özellikleri

RIDVAN ŞİMŞEK
471 Bir İç Göç Çekim Merkezi Olarak Beykoz: Ana Eğilimler ve Değişimler

YUSUF ADIGÜZEL
485 Beykoz'da Cumhuriyet Sonrası Dış Göçler: Afganlar ve Suriyeliler

AYŞEN ŞATIROĞLU - MELİKE AKBIYIK
497 Güvenlikli Siteler ve Gündelik Hayat: Beykoz Örneği

FERHAN SANİYE PALAZ
511 Yaşlı ve Yaşlanan Nüfus ve Potansiyel Yerel Yönetim Uygulamaları: Beykoz Örneği

KÖKSAL ALVER
529 Beykoz'da İskeleler Etrafında Gündelik Hayat

Beykoz'un Toplumsal Hafızası

S. BUSE YILDIRIM
535 "Makine Sesleri Hâlâ Kulaklarımda, Onları Hatırlıyorum"; Kunduracılık, Hafıza ve Kültürel Miras

SELAHATTİN ÖZPALABIYIKLAR
543 Dekor Atölyelerinde(n) Geçen Hayat

HALUK ORAL
553 Orhan Veli ve Beykoz

FUAT SELİM RAMAZANOĞLU
559 Boğaziçi Kültürü; Yalılar ve Yaşanmış Hikâyelerde Yitirilen Değerlerimiz

Beykoz'un Ekonomi Politiği

Yaşar BÜLBÜL
583 Mevcut Verilerin Işığında Beykoz'un Ekonomi Politiği

KAAN KAPAN
593 Beykoz'da Rekreasyon ve Turizm Faaliyetleri: İlçe Ekonomisindeki Durumu ve Geliştirilebilirliği

ALİ MURAT GÜVEN
603 İstanbul'un En Popüler Film Platolarını Barındıran İlçe: Beykoz'un Türk Sinema ve Televizyon Endüstrisine Katkıları

KADİR DOĞAN
619 Beykoz Balıkçılığı ve Balıkçılığın Ekonomik Örgütlenmesi Açısından Değerlendirilmesi

BAYRAM ÖZTÜRK
645 Beykoz'da Balıkçılık ve Bazı Öneriler

AYAKA AMAHA ÖZTÜRK - ZEYNEP GÜLENÇ
649 Anemone Projesi Kapsamında Fil Burnu Kıyılarında Toplanan Deniz Çöpleriyle İlgili İlk Değerlendirmeler

Beykoz'da Eğitim

YASEMİN TÜMER ERDEM - AHMET VURGUN
657 Beykoz'da Ziraat Eğitimi Veren Okullar

HALİM DEMİRYÜREK
665 Ahmet Midhat'ın Öncülüğünde Beykoz'da İlk Özel Okul Deneyimi: İttihad ve Teavün Mektebi

YUSUF ALPAYDIN - HANİFİ ÜKER
671 Beykoz İlçesinde Eğitim Alanındaki Temel Göstergeler ve Dönüşümler

ALPASLAN DURMUŞ
697 Eğitimde Gelecek ve Beykoz'da Eğitimin Geleceği

Beykoz'da Sporun Tarihi

MEHMET M. YORULMAZLAR
717 Geç Osmanlı'dan Günümüze Beykoz Kulüpleri

SEVDA KORKMAZ - VELİ OZAN ÇAKIR
733 Erken Cumhuriyet Dönemi Beykoz'unun Su Sporları Tarihindeki Yeri

REFİK ARIKAN
745 Beykoz'da Yeni Sporlar: Kayık Yarışları ve Kriket

Beykoz'un Ekolojisi

ENGİN ÖZHATAY - NERİMAN ÖZHATAY
765 Beykoz İlçesinin Önemli Bitki Alanları

MİNE KOÇYİĞİT - BAHAR GÜRDAL ABAMOR
773 Beykoz'un Ballı Bitkileri; Kestane ve Orman Gülü

Beykoz'da Kır – Kent Etkileşimi[1]

Murat ŞENTÜRK[2]

Öz

Kentlerin kırla, kırın kentle ilişkisi üzerine kapsamlı bir literatür bulunmaktadır. Bu literatür kırdan kente göçe, kente yeni gelenlerin kırla ilişkilerine, kentin kırın tüm kaynaklarını tüketmesine vb. konulara önemli bir yer ayırmaktadır. Kente görece uzak kırsal alanların kentle etkileşimi üzerine çalışmalar olmakla birlikte özellikle metropollerin çeperlerinde yer alan kırsal alanlarla ilişkisi -son zamanlarda artsa da- yeteri kadar ilgi görmemektedir. Bu bildiride İstanbul'un çeperinde yer alan Beykoz'un kentle nasıl bir etkileşim kurduğu, kentin Beykoz'la etkileşiminin hangi boyutlarda nasıl gerçekleştiği tarihsel ve toplumsal bir perspektifle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada öncelikle günümüzde yerleşmeler sisteminde yaşanan değişimlerin ana hatları değerlendirilecektir. Küresel kent, küresel kent bölge, kentlerin yeniden ölçeklendirilmesi vb. kavramlar kısaca ele alınacaktır. Bu kapsamda kent ve kır ilişkisinin, özellikle kırsal ve kentsel alanın yaşadığı dönüşümler mevcut literatür ekseninde değerlendirilecektir. Ardından kent-kır etkileşimi İstanbul-Beykoz örneğinde tartışmaya açılacaktır. Bildiri çerçevesinde söz konusu amacı yerine getirmek için nitel araştırma yönteminin kullanılması planlanmaktadır. Bu bağlamda Beykoz'da mülakat tekniği kullanılarak bir araştırma gerçekleştirilecektir. Araştırmada kır ile kentin etkileşim alanları, bu alanların tarihsel olarak nasıl biçimlendiği, farklı toplumsal grupların kırı ve kenti nasıl anlamlandırdığı, etkileşimi nasıl deneyimledikleri ve kent kır arasındaki etkileşimin sorunlarını nasıl tanımladıkları üzerinde durulacaktır. Söz konusu etkileşimin farklı boyutlarının ortaya konulması ile sürdürülebilir bir toplum ve çevre için neler yapılabileceği, kır kent etkileşiminin hangi boyutlarda nasıl sürdürülebileceği üzerine öneriler geliştirilebilecektir.

Anahtar kelimeler: Kent-kır karşıtlığı, kırın değişimi, kentten kıra kaçış, kırsal sürdürülebilirlik.

1 Bu bildirinin hazırlanmasında emek veren arkadaşlarım Ömer Faruk Altay'a, Hilâl Çakmak'a ve Betül Kızıltepe'ye çok teşekkür ederim.
2 Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Modern kentlerin ortaya çıkışını iktisadi, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ele almaya çalışan sosyologlar kırın özellikleriyle kıyaslama yapmış, kenti kıra karşıt bir konumda bulundurarak tanımlamaya çalışmışlardır. 19. yüzyılda ilk sosyologların kent-karşıtı bir yaklaşım sergiledikleri ve bunun sonucunda kır yaşamını *romantikleştirerek* kente yönelik değerlendirmelerini kır üzerinden gerçekleştirdiklerini belirten Marshall (1999, s. 397) bu dönemdeki en önemli problemlerden birinin cemaatin dağılması ve buna bağlı olarak cemaatin toplumsal denetimin gücünü yitirmesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemde kır-kent ilişkisinin ikili ayrımlar üzerinden yapıldığı görülmektedir. Tönnies'in cemaat-cemiyet, Durkheim'ın mekanik-organik dayanışma, Spencer'ın basit-karmaşık cemiyetler ayrımı bu türden karşılaştırmalara örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmada söz konusu kutuplaştırıcı kavramsal ayrımlardan ziyade kır ile kent ilişkisini birbiriyle etkileşimi çerçevesinde değerlendirmek amaçlanmaktadır. Dolayısıyla kır, kent karşıtlığı ya da kent kır karşıtlığı ekseninde değil her ikisi arasında tarihsel olarak da bugün de var olan etkileşimler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Kentlerin geçirdiği süreçler hiçbir zaman kent-kır ayrımını ortadan kaldırmamaktadır, aksine daha güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Bugün de kır-kent karşıtlığı varlığını sürdürmekte ve aralarındaki çatışma ve gerilim farklı biçimlerde devam etmektedir; fakat bu ayrımın aşılması için yeni kent biçimlerinin icat edilmesi gerekmektedir (Lefebvre, 2018, s. 87). Var olan bu gerilim ve çatışma kır-kent arasındaki değişimin tarihsel bir yansımasıdır:

Şehir ve kır ilişkisi tarih boyunca, dönemlere ve üretim tarzlarına göre derinden değişmiştir: Kimi zaman son derece çatışmalı, kimi zaman dingin ve işbirliğine yakın olmuştur. Dahası aynı dönemde çok farklı ilişkiler de kendini gösterir. (…) Günümüzde şehir-kır ilişkisi dönüşmektedir; genel bir dönüşümün önemli bir veçhesidir bu. Sanayi ülkelerinde sermaye birikim merkezi olan şehir tarafından kırsal çevrenin eski sömürüsü yerini tahakküm ve sömürünün daha incelikli biçimlerine bırakmıştır; şehir karar ve -sözde- işbirliği merkezi olur. Sonuç itibariyle yaygınlaşan şehir kıra saldırır, onu kemirip ortadan kaldırır. Paradokslar elbette vardır. Kent hayatı köylü hayatına nüfuz ederken onu geleneksel öğelerinden (ticari sınai dağıtım ağları, karar merkezleri gibi, kentsel merkezler yararına yok olan küçük merkezler, zanaatkârlık) yoksun bırakır. Köyler, köysel özgüllüklerini yitirerek kırsallaşırlar. Kendilerini şehre uydururlar; ama direnerek ve kimi zaman şiddetle kendi içlerine kapanarak (Lefebvre: 2018, s. 86).

Kır ile kent etkileşimini mümkün kılacak yeni kent biçimlerinin neler olabileceğine dair fikir yürütmeden önce günümüz yerleşmeler sistemindeki temel değişimleri ve Beykoz'da kır-kent etkileşimini tarihsel olarak ele almak gereklidir. 19. yüzyıldan bu yana kentlerin makro formundaki fiziksel değişimlerin yanı sıra çok sayıda iktisadi, toplumsal, siyasi ve kültürel değişimlerin yaşanması günümüz kentlerini ve bu kentlerin kırla ilişkisini dönüştürmektedir. Andy Merrifield'in (2017, s. 14-15) kent dokusu kavramı dünyanın kentleşmesini anlamak açısından önemlidir. Zira bu kavramla az büyüme ile aşırı büyüme, yalnızlık ile kalabalıklaşma, az gelişmişlik ile aşırı gelişmişlik olarak kendini gösteren kentsel süreçler bir bütün olarak anlaşılabilir. 1980 sonrasın-

da sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ulus devletlerden küresel bir dünyaya, Fordist üretimden esnek üretime, modernist zihniyetler dünyasından postmodernist zihniyetler dünyasına geçilmiştir. Bu durum kentlerin yerleşmeler sisteminde, kentlerin formunda, toplumsal tabakalaşmada ve yönetim anlayışında farklılıklar getirmiştir. Günümüzde rekabet kentler üzerinden gerçekleşmekte, kentler tek merkezli metropoliten yerleşimler olmaktan çıkarak geniş bir alana yayılmakta, yeni orta sınıfların yükseldiği kentteki yaşam tarzları ve tüketim biçimleri değişmekte ve geçmişteki tek taraflı yönetim anlayışının yerini yönetişim yaklaşımı almaktadır (Tekeli, 2014, s. 63-84).

Kentlerin rekabeti her alanda gerçekleşmekte ve bu da her bir kentin bir diğerinden daha güçlü olmak için hem benzer noktalara odaklanmasına hem de birbirlerinden farklılaşmasına neden olabilmektedir. Kentlerin rekabetinde sermaye ve bilgi akışı küresel kentleri tanımlayan özelliklerdir (Sassen, 1991). Ayrıca küresel kentlerle rekabet eden İstanbul gibi kentler için insan akışı ve siyasi bağlantılar da önemlidir (Sassen, 2009). Bu akışlar, kentteki iş bölümünü değiştirmekte ve giderek üretim sektörlerinin desantralize edildiği, finans ve hizmet sektörünün ağırlık kazandığı yerleşimlere dönüştürmektedir. Böylelikle kentler bulundukları coğrafyaya, özellikle kırsal ve yarı kırsal alanlara daha fazla yayılan ve geçmişteki tek merkezli metropoliten yerleşimler olmaktan çıkmaktadır. Kent bölgelerin oluşmasına yol açan bu süreçte kent geniş bir alana yayılmakta ve çok merkezli bir kentsel bölgeye dönüşmektedir. Kent bölgelerde kentsel ve kırsal alanlar birbirine geçmekte, kentler arasındaki ilişkiler derinleşmekte ve idari sınırları aşan bir yapı ortaya çıkmaktadır (Scott, 2001'den akt., Özatağan ve Güvenç, 2012, s. 159).

Diğer yandan, kent bölgelerin oluşumu gerek kent içindeki gerekse kent dışındaki kırsal ya da yarı kırsal alanların iktisadi, toplumsal ve ekolojik açıdan değişiminde önemli roller oynamaktadır. Kent ekonomisinin farklılaşması sektörlerin yapısını dönüştürdüğü gibi çalışan insanların profillerini de değiştirmektedir. Mavi yakalı nüfusun azalması ve beyaz yakalıların artmasının yanı sıra farklı ülkelerden gelen profesyonel meslek sahipleri ve yaratıcı sınıflar, kentlerin toplumsal tabakalaşmasında farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu durum ise kentte yerleşim tercihlerini, yaşam tarzlarını ve tüketim biçimlerini dönüştürmektedir. Örneğin kent çeperinde ve/veya dışında görece kırsal ve yarı kırsal alanlarda inşa edilen kapalı siteler ya da kent merkezindeki eskiyen fiziksel dokunun yenilenmesiyle oluşan alanlarda yaşamayı tercih eden farklı toplumsal sınıfların kentte var olmaya başlaması söz konusudur. Farklı yerleşim tercihleri, teknolojik ilerlemeler ve ulaşım ağlarının genişlemesi ile hem iktisadi işletmelerin hem de kentlilerin hareketi çok daha hızlı hâle gelmekte ve kent bölgelerdeki yerleşim alanları yeniden ölçeklendirilmektedir.

Son dönemlerde yeni kent ölçekleri, kentsel politikaları ve sermaye dağıtım süreçlerini yeniden tanımlamakta ve yerel politikaların hâkim olduğu ulus altı mekânları hedeflemektedir (Brenner, 2006). Bu kapsamda kentler küreselleşmenin avantajlarından yararlanmak için yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ekonomileri ile çok merkezli kentsel bölgeler ve büyükşehir merkezlerini çevreleyen örüntüler haline gelmektedir (Brenner, 1999). Kentler yeniden ölçeklenirken kenti anlamak için yeni kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kentle-

rin içe-dışa doğru patlaması (Lefebvre, 2013) bu bağlamda ihtiyaç duyulan ve kentlerin yeniden ölçeklenmesinde önemli kavramlardan biridir. Kavram kentte endüstriyel yoğunlaşma, kent dokusunun genişlemesi, kırsal olanın kentsel olana tabi hâle gelmesini kapsamaktadır. Sanayileşen-kentleşen alan dışa doğru patlama-içe doğru patlama; yoğunlaşma ve dağılma hareketlerini ortaya çıkarmaktadır (Lefebvre, 2018, s. 90). Böylece Lefebvre (2013) kapitalist sanayileşmenin mekânsallığını, içe ve dışa doğru patlamaya bağlı çoklu ölçek dinamiği olarak tanımlamaktadır.

Yeniden ölçeklenme sürecinde kentsellik-kırsallık ilişkisi de tekrar gündeme gelir; fakat ilişkinin karşıtlığı ortadan kalkmaz aksine ilişki daha da yoğunlaşır ve taşra, doğa ve yapaylık gibi başka temsillerle gündeme gelir (Lefebvre, 2018, s. 30). Kentte yoğun olmayan ve sanayileşmeyen mekân olan kır, sermaye dağıtım ve birikim bağlamında kullanılabilecek bir alan olarak görülmektedir. Öte yandan kentlerin niceliksel anlamda yayılması nitelik olarak yeni tanımların önünü açmaktadır. Bugün dünya ölçeğinde Lefebvre'ye (2018) göre kent kır çatışması çözümlenmiş değildir, bu karşıtlığın giderilmesi veya aşılması için kent dokusu ve merkezilik karşıtlığından yola çıkılarak yeni tanım ve süreçlere ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu yeni kent ölçekleri ve tanımlamalar sayesinde kentlerdeki kır ve kent etkileşimini yerel kapsamda tanımlamak daha kolay ve anlamlı olacaktır. Bu çerçeveden hareketle Beykoz'da kır-kent etkileşimini farklı bir perspektifte ele almak, hem Beykoz'u hem de yeniden ölçeklenme sürecinde kentsellik-kırsallık ilişkisini anlamaya katkı sağlayacaktır. Söz konusu etkileşimi ortaya koymak için Beykoz'da yaşayan altı kişiyle mülakat yapılmış, Beykoz'un mahallelerinde ve semtlerinde gözlemler yapılarak sakinlerle kısa görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, yapılandırılmamış mülakat tekniği ile yapılmıştır. Mülakatlarda özellikle Beykoz sakinlerinin Beykoz ile tarihsel ve toplumsal bağlamda etkileşimine yönelik sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Kır-Kent Etkileşimi ve Beykoz

Beykoz'da kır-kent etkileşimini farklı zamansallıklarda düşünmek ve buna uygun bir biçimde değerlendirmek yerinde olacaktır. Tarihsel perspektifte kır-kent etkileşiminin hangi boyutlarda olduğunu ve nasıl değiştiğini göstermek bugünü daha iyi anlamamıza ve bundan sonrası için neler yaşanabileceğine dair değerlendirme yapılmasına yardımcı olacaktır. Diğer taraftan kır-kent etkileşiminde Beykoz'un İstanbul'la ilişkisinin yanı sıra köylerin/mahallelerin[3] Beykoz'la olan ilişkisi de değerlendirilmelidir.[4]

3 2014 yılında Büyükşehir yasasıyla köyler mahalle hâline gelmiştir. Bu nedenle çalışmada mahalle kavramı tercih edilmiştir.

4 Beykoz yüzölçümü açısından İstanbul'un en büyük ilçelerinden biridir. Ayrıca geniş orman arazilerine sahiptir. Doğal yapısı nedeniyle yerleşim birimleri arasında önemli mesafeler bulunmaktadır. Bu nedenle Beykoz'un tamamı için geçerli olabilecek bir yaklaşımın geliştirilmesi önemli zorlukları barındırmaktadır. Beykoz'un merkezi ve zamanla merkeze eklemlenen mahallelerin yanı sıra söz konusu geniş alanda yayılmış farklı mahallelerin bulunması bütünsel bir analizi zorlaştırmaktadır.

Tarihsel Olarak Kentle Etkileşim

Beykoz'un tarihi, kentin merkeziyle etkileşiminin her zaman farklı düzeylerde var olduğunu göstermektedir. Beykoz'un tarihi; kentin, İstanbul'un tarihinden önceye gitmektedir. Diğer bir deyişle Beykoz'a yerleşimin İstanbul'dan da eski olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Beykoz'da kır-kent etkileşimi yeni bir durum değildir. Bu nedenle Beykoz'un kentle -bazı zamanlar görece azalsa da- sürekli etkileşim içerisinde olduğu söylenebilir. Osmanlı öncesi ve sonrasında bu etkileşimin varlığına ilişkin çok sayıda unsurdan bahsetmek mümkündür. Beykoz'un kentin yakacak ya da gıda ihtiyacının karşılanmasında önemli işlevler üstlendiği bilinmektedir. Eski bir yerleşim alanı olması ve kentle çeşitli ilişkiler nedeniyle sürekli etkileşim içinde olan Beykoz'un gündelik hayatında kent pratiklerinin olduğu söylenebilir. Sanayi öncesi dönemde Beykoz kentin gıda temininde önemli işlevler üstlenmiştir. Sebze-meyve gibi tarımsal ürünlerle, hayvancılık ve hayvansal gıdalarla, balıkçılıkla deniz ürünleriyle kentin temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu durum hem Beykoz'da hem de kentin farklı bölgelerinde yaşayanların zihninde Beykoz'u kentsel hayatın ayrılmaz parçalarından biri kılmıştır.

Sanayileşmenin kentin diğer bölgelerine kıyasla erken dönemden itibaren var olması Beykoz'un kent için ürettiği değerlerin sayısını artırmıştır. Kâğıt, deri, kundura, cam, ispirto fabrikaları ile Beykoz kentsel toplumsal hayatla ilişkisini güçlendirmiştir. Sanayileşme sürecinde dışarıdan gelen göçler de Beykoz'un kentleşmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Göçler ilk elde sanayi yerleşmelerinin etrafında, sonrasında ise çeperlerdeki köylerde yerleşimi mümkün kılmış ve Beykoz'daki mekânsal ve toplumsal yapının kentsel bir dokuya dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Hem kendi köylerinden hem de Anadolu'nun farklı yerleşimlerinden aldığı göçle mekânsal ve toplumsal hayatında farklı sınıfsal ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu sınıfların kentle ve kentteki toplumsal sınıflarla etkileşim içerisinde olduğu bilinmektedir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren sanayi alanlarının desantralizasyonu kentsel yaşamın değişiminde temel belirleyicilerden biri olmuş, kentle etkileşimin görece azalması söz konusu olmuştur.

Beykoz gıda ve sanayi değerlerinin yanı sıra kentin en önemli sayfiye ve mesire alanlarından biri olagelmiştir. Sayfiye ve mesire sanıldığının aksine her zaman kentin dışında, uzağında kalan bir alan olarak tanımlanmamalıdır. Kentte yaşayanların yazın ve/veya serbest zamanlarında kullandıkları dinlence alanlarıdır. Beykoz bu özelliği nedeniyle erken dönemden itibaren kentli bir nüfusla etkileşim içerisine girmiştir. Bu durum Beykoz'da bir eğlence kültürünün gelişmesine neden olmuştur. Kentli bir kültür ve tavır alışın bu etkileşimin bir sonucu olduğu söylenebilir. *Eğlence hayatı* anlatıları ekseninde zikredilenlerin dışında Beykoz'da doğayla ilişkiden başlayarak sanata, edebiyata, kültüre dair ince bir zevkin ve kültürel hayatın varlığından söz edilebilir. Bu durum kentle üst düzeyde gerçekleşen bir etkileşimi göstermektedir.

Kent merkezine yakınlık ve deniz ulaşımının sağladığı imkânlar nedeniyle Beykoz'da yaşayanlar hemen her dönem ihtiyaçlarını kentin merkezinden karşılamaya devam etmişler ve bu da etkileşimi önemli ölçüde artırmıştır.

Geçmişte "İstanbul'a gidiyorum" söylemiyle vücut bulan bu etkileşim çalışma hayatıyla ilgili olduğu kadar gündelik hayat pratiklerinin gerektirdiği materyallere ulaşmanın da bir yöntemidir. 'İstanbul'a gidiyorum' söylemi bugün yerini "Üsküdar'a gidiyorum", "Eminönü'ne gidiyorum", "Ümraniye'ye gidiyorum" ve "Çekmeköy'e gidiyorum" ifadelerine bırakmıştır. Bu durum Beykoz'un giderek kentle bütünleştiği şeklinde okunabileceği gibi kentin yeniden ölçeklendirilmesi sonucunda kentle ilişkinin yeni bir etkileşim biçimine dönüştüğü anlamına da gelebilir. Bir katılımcının ifadesiyle "Beykoz nefes alınacak, yeşil ve deniz manzaralı bir İstanbul'dur şimdilerde."

Beykoz yolların sayısının artması ve niteliğinin yükseltilmesi nedeniyle kente ve kentteki tüketim alanlarına daha rahat erişimin olduğu bir yerleşim alanına dönüşmektedir. Geçmişe kıyasla kentin farklı ilçelerine erişimi artan Beykoz ile kent arasındaki fiziksel mesafenin dışında zihinsel mesafe de azalmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Ancak bununla birlikte ihtiyacımız olan ürünlere erişimimiz artık daha fazla. İnsanlar önceden lüks tüketim ürünü gibi görülen şeylere artık daha fazla talepkar. Bu da ilçedeki mağazaları çeşitlendirdi aslında. Bununla birlikte özellikle Ümraniye ve Üsküdar gibi görece daha gelişmiş ilçelere yakın oluşu da insanların buralarda ihtiyaçlarını gidermelerini sağlıyor. Eminönü'ne de erişim mevcut, yetiyor zaten bunlar alışveriş için. Bu durumda Beykoz'u kent olmaya yaklaştırıyor işte. Evet, hala bir AVM'si yok, bir metrosu yok, insanlarının eğitim seviyesi çok yüksek değil gibi ama bir araca sahipsen diğerlerine göre daha çok kentlisin, çünkü kente daha yakınsın demektir bence.

Tarihsel olarak Beykoz'un kentsel bir alan olarak geliştiği, hem kentle hem de kendi içinde kentsel yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Sanayisizleşme sonrasında önemli bir farklılaşma yaşanmaya başlasa da özellikle kentteki yeni orta sınıfların hem ikamet hem de dinlence amacıyla daha fazla Baykoz'la etkileşime geçmesi yeni bir sürecin başlamasına da imkân tanımıştır.

Kır-Kent Ayrımının Belirsizliği

Bugün Beykoz'da keskin bir biçimde kır-kent ayrımının yapılamayacağı söylenebilir. Kentin uzağında yer alması ve fiziksel ve mekânsal dokusu nedeniyle ilk bakışta *kırsal* bir alan nitelemesi yapılabilir. Zira Beykoz'da *yeşilin* (hatta baskın karakteri), *mahalle dokusunun, müstakil ve bahçeli evlerin* varlığı söz konusudur. Bir katılımcı Beykoz'un kırsal özelliklerini şu şekilde tanımlamaktadır:

Bahçeli evler, bahçelerde çeşit çeşit meyveler ve sebzeler, ormana olan yakınlık, ormandaki ürünlerden geçimini sağlayan insanlar, basit ahır hayvancılığı, kümesler vs. çok yaygın burada. Komşuluk ilişkileri de hala çok aktif. İnsanlar birbirini tanır, derdini sıkıntısını bilir, yardımcı olmaya çalışır. İmam ve muhtar buradaki insanlar için hala saygın ve birleştirici etkiye sahip insanlardan mesela. Bunlar daha ziyade kır yerleşim birimlerinde görülen unsurlar.

Beykoz'un gündelik hayatı İstanbul'a nispetle daha yavaştır. Burada yaşayan-

ların gündelik hayat pratiklerinde daha rahat davrandıkları gözlemlenmektedir. Bu durum kır dokusunun bir uzantısı olarak değerlendirilebilir.

İstanbul'un kent dokusunun ana eğilimlerinden farklı olan bu mekânsal ve toplumsal yapı nedeniyle Beykoz'u kentsel alanın dışında değerlendirmek yanlış bir konumlandırma olacaktır. 1990'lı yıllarla birlikte özellikle merkeze yakın mahallelerin zamanla Beykoz'la bütünleşmesi sonucunda bu ayrımın geçersizleşmesi söz konusudur. Tokatköy başta olmak üzere Akbaba, Dereseki, Elmalı mahallelerinin Beykoz'la bütünleşen yapıları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Öyle ki bütünleşme arttıkça birincil ve samimi ilişkilerin azaldığı bir sosyal yapı oluşmaya başlamıştır. Kentle karşılaştırıldığında kırsal bir dokuya sahipken alışveriş imkânlarının bulunduğu söz konusu mahallelerde yaşayanların ekonomik olarak sadece tarım sektöründe yer almadığı görülmektedir. Mahallelerde işçi, esnaf, tüccar ve farklı meslek grupları bulunmaktadır. Tarım ve hayvancılık sadece geçim için değil bir serbest zaman faaliyeti olarak da yapılabilmektedir. Zira Beykoz'da daha önce var olan sanayi alanları, mahallelerinde önemli bir işçi nüfusunun yaşamasına neden olmuştur. Kundura Fabrikası, Şişe Cam Fabrikası, Tekel Fabrikası gibi sanayi bölgelerinin varlığı Beykoz'un hatırı sayılır sayıda işçi nüfusuna sahip olmasını beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan tarım ve hayvancılık ürünleri hem Beykoz'da hem de Beykoz'un dışında tüketim ilişkilerinin bir parçası hâline gelebilmektedir. Bu durum üretim ve tüketim ilişkilerinin kentsel bir çerçevede gerçekleştirilmesi şeklinde nitelendirilebilir. Geçmişte sanayide çalışanların *iaşesinde* Beykoz'da tarım ve hayvancılık önemli bir işlev üstlenmiştir. Bugün ise fabrikaların kapandığı Beykoz'da, tarım ve hayvancılık ürünlerine talep işçi sınıfı yerine organik ürünler tüketmeyi bir yaşam tarzı hâline getiren yeni orta sınıflardan gelmektedir.

Beykoz'un kırsal özelliklerinin var olduğu mahallelerde kırsal üretim belirli düzeylerde devam etmektedir. Geçimini kırsal üretimden sağlayanların yanı sıra kendileri ve arkadaşları için de üretim yapan sınıfsal olarak orta ve üst orta grupta yer alanlar da bulunmaktadır. Bu mahallelerde yaşayanlar görece ulaşım imkânları arttığı için kentle daha fazla temas etmektedirler. Beykoz'da sakinler arasındaki iletişime bakıldığında ise mahallelere dışarıdan gelerek müstakil villalarına ve/veya küçük ölçekli villa sitelerine yerleşenler ile yerleşik olanlar arasında güçlü bir etkileşimin olduğu söylenemez. Bu bağlamda Beykoz'daki kapalı konut yerleşimleri sadece çevresel sürdürülebilirliğe değil toplumsal yaşama da zarar vermektedir (Akbulut ve Özçevik, 2019, s. 1275).

Beykoz'da imar problemlerinin etkilediği mahallelerin nüfus olarak kendini yeniden üretememesi nedeniyle genç nüfusun önemli bir kısmı kentin farklı ilçelerinde yaşamaya başlamaktadır. Bu durum üretim koşullarını ve kentsel pratiklerin gelişmesini olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Öte yandan söz konusu mahallelerde sünnet, düğün, bayram gibi ritüellerde geleneksel örüntülerin devam etmesi, bir taraftan kentsel imkânlara erişmeyi hedeflerken diğer taraftan kırsal kültürün sürmesinin arzulandığını göstermektedir. Ayrıca her ne kadar sakinler, arazi satışları kent içinde orta ve üst gelir grubunun yerleşmesine imkân verse de, bu yeni gelen nüfusu gelip-geçici olarak konumlandırmakta ve mahallenin asıl sahipleri olarak kendilerini görmektedirler. Ör-

neğin bir mahallede kentin mezarlık ihtiyacının ilgili mahallede karşılanacağı duyumu üzerine mezarlıktaki tüm yerler mahalleli tarafından satın alınmıştır. Bu yönüyle kırsal dokunun kentle bütünleşme sürecinde ikilemler yaşandığı, sakinlerin iktisaden değişime açık ancak kültürel olarak değişime kapalı bir konuma sahip oldukları söylenebilir. Bir katılımcının ifadesiyle Beykoz'da "hâlâ kırsalın kokusu vardır".

Kentte Çalışmak Beykoz'da Yaşamak

Beykoz'da fabrikaların kapanması ve tarım ve hayvancılığın giderek azalması ilçe dışındaki istihdamı artırmaktadır. Her ne kadar kapalı sitelerde, villalarda ve turizm sektöründe istihdam olsa da ilçenin genç nüfusunun kentin farklı alanlarında çalışma hayatına dâhil olduğu görülmektedir. Bu durum kentle ve kentin farklı ilçeleriyle sürekli bir etkileşimi beraberinde getirmektedir. Beykoz'da oturan ve çalışmak için Beykoz dışına çıkan hatırı sayılır bir nüfus bulunmakta ve bu nüfus özellikle Üsküdar, Kadıköy, Eminönü, Sarıyer gibi ilçelerde çalışmaktadır. Bir katılımcının ifade ettiği gibi; "Sınırlılıklar içinde kendine alan yaratma çabası aslında Beykoz'da yaşamak. Hem doğal yaşam ve içtenlik burada hem de dışarılara gitmek zor. Ne sadece burada yaşayarak oluyor, ne de buradan ayrı kalarak!"

Diğer taraftan kent merkezinde çalışan ancak Beykoz'da yaşayan farklı bir sınıftan bahsetmek gerekmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren kent merkezinden *kaçarak* Beykoz'daki kapalı sitelerde ya da villalarda ikamet etmeye başlayan önemli bir nüfus bulunmaktadır. Bu nüfus kentle etkileşim hâlindeyken Beykoz ile sınırlı ya da yok denecek kadar az bir ilişkiye sahiptir. Beykoz kalabalık, çok katmanlı kentsel ilişkiler ağı içerisinde nefes alınacak bir muhit olarak konumlandırılmaktadır. Beykoz Konakları, Acarkent Sitesi gibi üst ekonomik gelir grubuna yönelik konut biçimleri korunaklı, kapalı, güvenlikli olmaktan ziyade sakinlerine dingin ve erişimi, ulaşımı daha az zahmetli bir mekân sunmaktadır. Yine Beykoz'un sahillerinde yerleşik olan yalılarda yaşayan üst gelir grubunun da kentle ve Beykoz'la benzer bir etkileşim düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Üst gelir grupları sadece mekânsal olarak değil toplumsal olarak sınırlı bir etkileşime sahiptir. Beykoz'da yaşayanlardan hizmet satın alan bu grupların diğer toplumsal gruplarla karşılaşmaları ve etkileşimleri yok denecek kadar azdır. Kent bir karşılaşma mekânı olarak düşünüldüğünde Beykoz'da yaşayanların sınırlılıkları görülebilecektir.

Çalışma dışında, eğitime erişim için kentin farklı alanlarına gitmek zorunda olan gençlerden bahsetmek mümkündür. Sadece yükseköğretim için değil ortaöğretim düzeyinde de Beykoz'un dışındaki okullara gidilmektedir. Geçmişte de benzer bir örüntü arz eden eğitime erişim, Beykozlu gençler açısından hem bir sınırlılık hem de etkileşimlerini artırmak için bir imkâna dönüşebilmektedir. Toplumsal hareketliliğin eğitimle sağlandığı ülkemizde Beykoz'un dışına çıkmanın, gençlerin eğitim hayatlarına bu türden anlam yüklediği geçmişte daha sık görülse de bugün imar sorunları nedeniyle kısıtlı konuta sahip olan Beykoz'da evlilik sonrası yerleşme imkânı (imar sorunları nedeniyle yapılaşmaya izin verilmemekte, yüksek fiyatlarda kiralık ev bulunurken düşük

fiyatlarda kiralık evlerin sayısı azdır) azaldığı için kentin farklı bölgelerine yerleşim söz konusu olabilmektedir. Diğer bir deyişle 1970'li ve 1980'li yıllarda gençler görece kırsal özelliklerini koruyan Beykoz'dan eğitimle birlikte uzaklaşmaya çalışırken bugün Beykoz'da kalmayı isteseler de kısıtlı konut nedeniyle yerleşememektedirler. Nitekim Beykoz'da imara açık alanlar sınırlıdır ve arazi değerleri giderek yükselmektedir. Mevcut konutların yenilenmesinin ya da büyütülmesinin önünde yasal sınırlılıklar vardır. Bu nedenle yeni kentsel taleplerden uzak olan ve yaşam tarzına uygun konuta sahip olamayan gençlerin kentin farklı alanlarına yerleşmesi, sadece göçe neden olmamakta aynı zamanda Beykoz'daki kentsel ve kamusal yaşamı da etkilemektedir.

Bunların yanı sıra çalışma hayatını kent merkezinde sürdüren bekâr gençlerin ailelerinden izin almaları durumunda ayrı eve çıkma talepleri de söz konusudur. Bu durum Beykoz'un çözülemeyen ulaşım problemiyle yakından ilişkilidir. Yoğun trafik saatlerinde işe gitmek ya da eve dönmek konusunda zorlanan Beykozlu eğitimli bekâr gençlerin merkezde yalnız ya da arkadaşlarıyla beraber yaşama talepleri olabilmektedir. Özellikle arabayla kısalan mesafeler toplu ulaşımla uzayabilmekte ve gençler açısından önemli bir yorgunluğa dönüşebilmektedir:

Kent ile ilişkileri daha çok ilçe sınırları içinde gibi, ilçe değiştirenlerin de en çok ilgilendiği meseleler otobüs sorunları / sefer saatleri ve sıklığı gibi konular olur. İki Beykozlu karşılaşsa en çok yol üzerine konuşur, şikayetlenir, dert yanarlar. Bunun dışında Beykoz'da ormanda yer açıldı, ağaçlar kesildi, okul yapıldı vs. vs. haberler çıkar basında; bunu Beykozlulardan çok başkaları konuşur sosyal medyada veya gerçek hayatta.

Beykoz'da ulaşımın iyileştirilmesi, mahallelere yönelik otobüs hatlarının açılması hem Beykoz'la hem de kentle etkileşimi artıran bir unsurdur. Ancak bu mahallelerde küçük ölçekli villa siteleri ya da villaların varlığı nedeniyle toplu ulaşımın tercih edilmemesi otobüs hatlarının azalmasına yol açmaktadır. Bu durum hem çalışma hayatına katılımda hem de diğer kamusal mekânların kullanımında önemli sınırlılıklara neden olabilmektedir. Özellikle görece Beykoz'un merkezine uzak mahallelerde yerleşik olanların dışında yeni gelenlerin toplu ulaşımı kullanmamaları nedeniyle bütünsel bir ulaşım politikasının geliştirilememesi kentle etkileşimi farklılaştırmaktadır.

Son olarak, sanayi alanlarının aktif olduğu dönemlerde görece Beykoz'un belirli bölgelerinde -özellikle Paşabahçe'de- alışveriş ve çarşı imkânları var olmakla birlikte Beykozluların alışveriş için Eminönü ve Üsküdar gibi ilçeleri kullandığı görülmektedir. Günümüzde ise alışveriş ve çarşı için Ümraniye ilçesi kullanılmaktadır. Bu durum hem Eminönü ve Üsküdar'ın hem de Ümraniye'nin zaman içerisinde yaşadığı değişimlerle ilgilidir. Beykoz'da yaşayanlar bugün daha fazla Ümraniye, Çekmeköy ve Üsküdar ilçeleriyle etkileşim içerisindedir.

Sonuç Yerine

Beykoz'un kır-kent etkileşimi çerçevesinde genel olarak dört boyutundan bahsedebiliriz. Birincisi Beykoz'un Osmanlı döneminde mesire, çiftlik, avlık, tarımsal üretim, su kaynakları açısından imar edilmiş örüntüsünü devam ettiren kırsal dokuya sahip mahalleleridir. Bu mahalleler tarım-hayvancılık ve turizm eksenli ekonomiye sahip olanlar şeklinde iki farklı yapı gösterebilmektedir. İkincisi sanayi bölgelerinin bulunduğu alanlarda işçilerin yerleşim mekânlarıdır. Üçüncüsü Boğaziçi kıyılarını takip eden yalılarda ve Beykoz'un ve İstanbul'un merkezinden uzak ve fakat ulaşım olanakları olan kapalı sitelerde ve villalarda oturan üst gelir gruplarının yerleşim bölgeleridir. Dördüncüsü ise Kavacık'ta billurlaşan finansal hayatı, profesyonel meslekleri, özel eğitim (kurslar, dershaneler), kentsel üretim-tüketim ve eğlence imkânlarını sunan bölgedir.

Görüldüğü üzere Beykoz'da kır-kent etkileşiminde net bir ayrımdan söz etmek güçtür ve kimi zaman aralarındaki ilişki zayıflasa da çoğunlukla ikisinin bir arada olduğu bir kent yapısından bahsedilebilir. Böylece kırsal ile kentsel olanın geçirgen bir yapı arz ettiği söylenebilir. Bir taraftan kırsala özgü mekânsal ve toplumsal pratikler sürerken diğer taraftan hem kendi içinde bir kentselliği hem de kentin bütünüyle farklı düzeylerde bir alışverişi sağlaması nedeniyle *geçirgen* bir yapı bulunmaktadır. Bu nedenle Beykoz'u mekânsal ve toplumsal açıdan ele alacak çalışmaların bu geçirgen yapıyı dikkate almaları ve araştırmalarını buna uygun bir biçimde tasarlaması önemlidir. Ayrıca, Beykoz'un kırsal-kentsel açıdan geçirgenliğe sahip olması farklı bir kentselliği de beraberinde getirmektedir. Burada yaşayanlar için hem kentsel hem de kırsal olanaklar varlığını sürdürmeye devam etmekte, ikisi birbirinden ayrılamayan bir bütünü oluşturmaktadır. Bu durum günümüz kentlerinde yaşayanların daha fazla doğa talebinde bulunmasıyla yakından ilişkilidir. Beykoz kentte kırı, kırda kenti yaşamak gibidir.

Beykoz geçmişte ve günümüzde İstanbul'un bir parçasıdır ve etkileşiminin güçlendirilerek sürdürülmesi gerekmektedir. Ancak bu ilişkinin 'doğa hakkı' söylemiyle hareket eden serbest zaman pratiklerine bütünüyle teslim edilmemesi, doğanın alınıp satılan bir meta haline gelişinin engellenmesi ve kırın 'boş zaman gettosu' olmasının önüne geçilmesi önemlidir. Kentlilerin kullanmasıyla kırsal alanlar niteliklerini ve cazibesini yitirebilmektedir. Kentle bütünleşen kırsal alanların mülksüzleştirilmiş kırsallığın karşısında konumlanması önemlidir (Lefebvre, 2018, s.132).

Beykoz'un istihdam olanakları da kır-kent etkileşiminde etkin konumdadır. Geçmişte sanayi alanlarına ev sahipliği yapmış olmasının yanı sıra bugün tarım-hayvancılığın etkin olduğu bir alandır. Bu yapı aynı zamanda nüfus deneyimlerini de çeşitlendirmektedir. Beykoz'un sanayi öncesi dönemde var olan ama sanayi ile birlikte hızlanan kentsel deneyimi, köylerden gelen nüfusu dönüştürdüğü gibi kent dışından gelen göçün bu mahallelere yerleşmesi ile kır-kent etkileşimini artırmıştır. Beykozlular kentsel imkânlarla önceden tanışan ve kültürlü insanlardır. Bu durum kırsal özelliklere sahip bir dokuda yaşamalarına rağmen kent soylu bir tavır sergilemelerine de imkân tanımaktadır. Kır-kent etkileşimi açısından bu kent soylu tavrın oluşumu ve gelişiminin daha

detaylı araştırmalara konu olması gerekmektedir.

Beykoz'un tarihsel olarak kır-kent etkileşiminde mesire alanı olmasının da önemli bir yeri vardır. Beykoz'un turizm potansiyeli düşünülürken hafta sonu kent içinden ve kent dışından gelenlerin getirdiği yükün de dikkate alınması gerekmektedir. Beykoz'un iktisadi hayatı için önemli olan turizm faaliyetlerinin, doğaya ve mekânsal ve toplumsal yapıya getireceği yükün, neden olacağı dönüşümlerin müzakere edilmesi öncelikli konulardan biridir. Kentlerin rekabetinde kuşkusuz iktisadi faaliyetler merkezi bir konuma sahiptir. Ancak bu rekabette uzun vadeli projeksiyonlarla hareket edilmediğinde rekabette avantaj sağlayan değerler bir zaman sonra sönümlenebilmektedir. Bu açıdan sürdürülebilir bir turizm planlaması üzerinde çalışmaya ihtiyaç vardır. Diğer yandan endüstriyel mirasın tasarım eksenli olarak değerlendirilmesi, kent ve ülke içinden ve ayrıca yurt dışından insanların ziyaretine imkân tanıyacak turizm alt yapılarının geliştirilmesi, tarım ve hayvancılığın varlığını devam ettirmesinin Beykoz'un hem kendi içindeki etkileşimini hem de İstanbul ile olan etkileşimini artıracağı söylenebilir.

Kentlerin yeniden ölçeklendirilmesinin Beykoz bağlamında da değişimlere sebep olduğu görülmektedir. Kentin yeniden ölçeklendirilmesiyle birlikte İstanbul'la ve yeni gelişen ilçelerle etkileşimi artan Beykoz'da, mahalleler ile Beykoz arasındaki mesafe de azalmış ve daha yakın bir etkileşim oluşmaya başlamıştır. İstanbul'un ve Beykoz'un yeniden ölçeklendirilmesinde Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Tem Otoyolu ile Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Kuzey Marmara Yolu'nun inşa edilmesi önemli müdahaleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra iki havalimanına da erişimin rahat olduğu Beykoz, bir cazibe merkezi hâline gelmektedir. Bu müdahaleler Beykoz'u kent ve bölge ekseninde ele almayı zorunlu kılarken mevcut kırsal yapısının ve kır-kent etkileşiminin ileriye dönük yerel dinamiklerle analiz edilmesini gerektirmektedir.

Kaynakça

Akbulut, A, &Özçevik, Ö. (2019). Investigation of the Relationship Between Environmental Sustainability and Gated Communities in Beykoz, İstanbul. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 8 (2),* 1265-1276.

Brenner, N. (1999). Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union. *Urban Studies, 36(3),* 431-451.

Brenner, N. (2006). Metropoliten Kurumsal Reformu ve Çağdaş Batı Avrupa'da Devlet Mekânının Yeniden Ölçeklenmesi. *Planlama 2006/1 (35),* 113-137. (Metropolitaninstitutional Reform and the Rescaling of Statespace in Contemporary Western Europe. *European Urban and Regional Studies, 10(4),* 297-324.)

Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim.* İstanbul: Sel Yayınları.

Lefebvre, H. (2018). Şehir *Hakkı.* İstanbul: Sel Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji S*özlüğü (çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Merrifield, A. (2017). *Yeni Kent Sorunu* (çev. D. Toprak ve C. Akyos), İstanbul: Tekin.

Özatağan, G, & Güvenç, M. (2012). *Kentsel Bölgeye Dönüşümün Düşündürdükleri: İzmir'de Sanayinin Mekansal Organizasyonunda Yaşanan Değişimin Kent Bölge Oluşumuna Etkisi,* KBAM 3.Sempozyumu, Ankara.

Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo.* New Jersey: Princeton University Press.

Sassen, S. (2009). Uçsuz Bucaksız Bir Hareketliliğin Değişmez Kavşağı. *Urban Age İstanbul,* 5-6.

Tekeli, İ. (2014). Türkiye'yi Anlamanın Yolu Kentlerini ve Demokrasisini Tanımaktan Geçiyor. *Doğu Batı, 67,* 63-84.